

SLOVVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12
 Naročnina četrletno 15 Din,
 za pol leta 30 Din,
 za celo leto 60 Din.
 Posamezne številke 1.50 Din.
 Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 29. septembra 1933.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12.
 Poštočekovni račun
 Ljubljana št. 16.176
 Rokopisov ne vračamo.
 Oglasi po tarifu.
 Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

F. -čin:

K našemu položaju

I.

Pri nas bolehamo vse preveč na premajhni samostojnosti obravnavanja evropskih in zlasti srednjeevropskih vprašanj. Odtod velika zmeda in neorientiranost velike večine slovenske inteligence in zlasti slovenskih delovnih množic v teh vprašanjih. So pa neke dobe v življenju narodov, ko postane napačna orientiranost politično mislečih množic in njenih voditeljev lahko globoko usodna. Spomnimo se samo na koroški plebiscit in posamezne stopnje njegove z ozirom na neposredni povojni politični položaj, ki mu Slovenci nismo bili dorasli! Zato je razveseljiv članek Rude Jurčeca v 30. številki »Slovenije«, ki skuša zagrabiti brez politično vezanih predsodkov v srednjeevropski problem. Aktivna in optimistična diskusija, pa magari tudi z ostrejšim političnim naglasom, je zmerom zdrava in potrebna.

Članek Rude Jurčeca bazira na misli mednarodne demokracije, ki spoštuje tudi politično in kulturno samobitnost malih narodov. Razumljivo, saj ga piše Slovenec, ki noče utoniti v nacionalistični poplavi drugih. Toda on in mi vsi si moramo priznati, da je to samo ena izmed onih političnih misli, ki gibljejo in presnavljajo človeško družbo. Priznati moramo celo, da je misel mednarodne demokracije doživela celo vrsto hudih udarcev baš po vojni in to tudi v poslednjem času. Ne sme nas motiti tukaj niti parlamentarna niti meščanska liberalna demokracija zapadnoevropskih držav, ki je z Versaillesom, a tudi prej sankcionirala zunanjepolitično vrsto imperialističnih, tedaj protidemokratskih aktov. Vendar je bil Versailles stopnja, ki je kljub vsem svojim pomanjkljivostim vendarle tudi narodom Srednje Evrope priznal pravico do narodnega življenja. Toda to priznanje je bilo nepopolno, zastrupljeno z interesi nacionalne sebičnosti, ki je vse preveč prezrla najmanjše narode in narodne manjšine. Versailles je bil tako nepopoln, kakor je liberalna meščanska demokracija, katere dete je on. Zato Versailles že umira. Srednja Evropa je oni njegov organ, na katerem je zbolel najkoreniteje. Direktorij štirih mu prižiga svečo, katere neveseli sijaj ključ male narode Vzhodne in Srednje Evrope k novi veliki čuječnosti.

Razvoj družbe v Evropi je pokazal, da demokracija do zdaj ni prešla preko oblik meščanske demokracije. Meščanska demokracija Evrope pa je in je bila v svojem bistvu vedno narodno sebična, o mednarodni demokraciji skorajda ne mo-

remo še govoriti. Društvo narodov, njen embrionalni organ, ne more do življenja: izven njega so tri svetovne sile v pretežni meri izvenevropskih celin, mimo njega, dasi javno zakrinkingano, naj ureja Evropo direktorij štirih. Polom je tako korenit, da niti karikature ni treba več. Versailles, duhovni oče društva narodov, ga je zaklavzuliral za pravne formule, ki jim nobena panevropska razlaga ne vdihne novega življenja. Oči zapirati pred temi dejstvi nima zmisla. Z Briandom je padel zadnji veliki zastopnik Panevropce, ki je skušal na ogrodju Versaillesa pozidati novo trdno stavbo Evrope. Pala je, čeprav je bila idealistična zasnova na — psiholoških pogreških. Zakaj noben diktat, pa če vsebuje še toliko elementov pravičnosti, se ne spremeni pri narodu, ki mu je bil diktiran, v lepo boginjo prijateljstva in pravice.

II.

Ruda Jurčec je našel vrsto načrtov, s katerimi so skušali ali skušajo poklicani in nepoklicani zdravniki rešiti vprašanje Podonavja, odnosno Srednje Evrope. Troje miselnih gibanj ga je podminiralo, in išče najdaljnosežnejših rešitev: revolucionarni marksizem, nacionalizem in restavracijski konzervativizem. Zdi se, da nobeno od teh gibanj ni dozorelo do neposredne kristalizacijske točke — do neposredne trajne zgradbe Srednje Evrope. Vsa tri gibanja imajo le eno skupno točko: zahtevo po reviziji sedanjega stanja. In kakor tudi zveni kot paradoks, pa je vendarle resnica: Mala antanta, zrasla na načelih narodne samoodložbe s primesjo škodljive narodne sebičnosti, mora danes braniti stanje, ki ne uživa simpatij mladih pokretov Evrope, stanje, ki ga je bistveno ustvaril versailleski mir. Iz te zagate je treba najti izhoda na vsak način, zakaj mrtveci ne oživljajo onih, ki hočejo živeti...

Najjačji udarec za Društvo narodov po odstopu Japonske je »pakt štirih«. Vsekakor: temu paktu sta botrnila italijanski fašizem in nemški narodni socializem, obvladujoča največja naroda Srednje Evrope, oba v zunanjepolitičnem programu z besedo revizija. A oba slonita na načelu nacionalnega sacro egoizma. Bodočnost bo pokazala, da med njima ne more biti trajnega sporazuma izven nemških in italijanskih mej Srednje Evrope — razen na telesu tretjega.

Mi, ki nismo posvečeni v diplomatske tajnosti, lahko čakamo. Zakaj ne bi? Če se bori za »pravično« revizijo fašizem, ki je brutalno poteptal

nad polmilijonsko slovensko in hrvaško narodno manjšino — zakaj ne bi mogli verjeti v pravičnost te revizije? V nesebičnost take Italije? Med vojno smo jo doživeli prvič z londonskim paktom; tudi takrat se je zatekla prestrašena meščanska Francija na slični teren sporazumevanja z Italijo ko danes — pred Nemčijo. Ali je pa meščanska Francija in Anglija v resnici imela kdaj odprto javno vest za naše zatre brate? Posamezniki gotovo, toda večina... To je dejstvo, s katerim moramo zaenkrat računati v prvi vrsti mi Slovenci, ki smo med najbolj krivično prizadetimi narodi Evropi. Mi Slovenci spadamo med tiste male evropske narode, ki jih je svetovna vest meščanske družbe postavila, žal, precej med kupno in prodajno blago. Ali ne misli celo naše maloštevilno nemštvo v Sloveniji še vedno, da se mu je zgodila krivica, ker smo s prevratom ukinili nemško šolstvo na slovenski zemlji?

III.

Slovenci smo kot sestaven del Jugoslavije njena zapadna predstraža, že v osrčju Srednje Evrope, na ozemlju, ob katerega mejita oba največja srednjeevropska naroda, ki sta si po sebičnosti svoje meščanske družbe svojila in si še svojita dele našega narodnega ozemlja. Na to krivično dejstvo bi bilo treba s kar najintenzivnejšo propagando, s kar najbolj očitnimi njenimi dokazi opozarjati ves kulturni svet. Radi tega dejstva v prvi vrsti smo Slovenci prisiljeni, da se orientiramo čim bolj proti zapadu kulturno; zato je treba, da vse panoge naše književnosti, ob najjačjem in najvišjem naporu slovenskega duha, najdejo neposredno in živ stik — tedaj ne šele s posredovanjem državnopolitičnih faktorjev — s kulturnimi in političnimi centri Zapadne Evrope, zlasti Francije in Anglije. Treba bi bilo organizirati podporo in propagandna sredstva na kar najširši podlagi, pod kontrolo in ob sodelovanju naših najboljših in najkulturnejših ljudi, omogočiti našim priznanim znanstvenikom in najboljšim književnikom, da posejajo Zapadno Evropo in tam s svojim delom in besedo opozarjajo na nas in naš položaj. Da smo to napravili mi že pred svetovno vojno, ne bi imela Italija tako lahkega stališča pri sklepanju londonskega pakta, in da smo to napravili čim intenzivneje po vojni, ne bi za diplomatskimi kulisami tako zelo pretila nevarnost novega »Jadranskega pakta«, ki naj za vedno utrdi brezpravni položaj našega naroda v Italiji, in pa možnost diskusije med diplomati o politično-gospodarski preureditvi blejskega kota v korist italijanskega Trsta. — Zato mislim, da nikoli dovolj ne poudarja-

Jan Lego

(Konec.)

Miselno nasprotje med obema slov. taborama se je kazalo na zunaj v slovenskem dnevnem časopisu po polemikah in v Pragi tudi po tem, v katerem dijaškem društvu smo bili vpisani. Nekaj časa smo imeli »Slovenski klub«, ki ni bil izrazito Masarykov, ker je bil v njem, kolikor se morem spominjati, tudi kak drug somišljenik ali pa vsaj niso bili vsi izraziti in bojevit. Pozneje smo bili v velikem društvu »Slavia«, ki je združevalo v sebi v prvi vrsti socialno in socialistično misleče dijaštvo ter bilo nekako prednja straža Masaryku; drugi Slovenci so bili v t. zv. narodnih društvih. A tudi v srbskem društvu »Šumadija« smo bili ali so bili Slovenci, ker zase ne vem več natančno.

Lego je imel za nas brezdvomne zasluge. Bil je prvi, ki se je lotil praktičnega spoznavanja Slovencev in Čehov, ko je bil nekaj let služboval med nami. V jeziku (slovnica), v glasbi, petju in slovstvu, v planinstvu in narodopisju, v društvenem in družbenem življenju, v časnikarstvu, pri dijaštvu in v šolstvu — povsod se je čutilo njegovo delo za slovensko-češko medsebojnost. Bil je nesebičen in požrtvovalen mož, ki je delal vztrajno. Po svojem mišljenju je bil meščansko-naroden poštenjak.

Slovenski visokošolci v Pragi smo pa spoznali tudi — Masaryka, ki je vse češko narodno življenje deval pod ostro kritiko. Vse to rodoljubno pavilohovstvo: neresnica in potvarjanje (kraljedvorski in zelenogorski rokopis) v narodno čast in slavo, umsko in нравno pošiljevanje, gospodarsko izkoriščanje, zavajanje ljudstva, brezbriznost za najgloblja vprašanja človeštva, zaljubljenost v velike besede, slepa pokorščina voditeljem, nemožnost ljubezni do lastnega naroda brez krivičnosti nasproti sosedu, brezglavost in površnost, nepoštenost in breznačajnost — vse to družbeno in zasebno zlo tedanje dobe je našlo v Masaryku neizprosne kritika. V slovenskem narodnem življenju sta mu bila glede načelnosti in bojevitosti podobna samo Levstik in Mahnič.

Nekoliko resnice utegne biti v tem, kar pravi o Masaryku njegov učenec, sedanji češko-slovaški zunanji minister Beneš, da je dajal ne dovolj pripravljeni mladini, ki ga ni vedno pravilno razumela, s svojo metodo preveč individualistično-kritičnega duha: del mladine je, oborožen z njegovim kritikizmom, nastopal kmalu tudi proti njemu samemu, a pozneje v življenju rad postajal aristokratsko — blaziran, ker si je osvojil samo njegov kritikizem, a ne njegovega idealizma. Izredni človek, ki je družil v sebi v najvišji meri um, čut in voljo, ni bil za poprečnega dijaka. Za-

tó mu je češka javnost očitala, da ni naroden, ker ni mogel vsakdo pojmovati te нравne sile, ki jo je zahteval enako za narodno uveljavljanje, kakor za drugo življenje.

Tudi naš zaslužni Lego je bil med temi, ki so Masaryka izobčevali iz naroda. Prepirali smo se zaradi tega z njim in tisti, ki smo hodili k njemu, se časih o tem pomenkujemo, kakó je ob neki priliki zvravnal svojo dolgo, suho postavbo, začel stegovati in zopet krčiti roki in dejal s povzdignjenim glasom: »Toda, gospodje, on (t. j. Masaryk) govori ameriški!« Hotel je s tem reči, da je njegova žena Američanka, da je tudi v tem oziru odtujen svojemu narodu, kar seveda ni bilo takó, ker se je njegova žena prilagodila popolnoma češkim razmeram.

Lego je bil človek dneva, ki je opravljal drobno, praktično delo v širini; Masaryk je modroslovec in družboslovec, ki predira vsemu do dna, v globino. Oboje je potrebno; toda ni pravilne prakse brez pravilne teorije. Priznavam Legovo narodno delo za nas, vendar glede osnov narodnosti sledim Masaryku, zaradi česar sem se v svoji mladosti »pričkal« z njim, čigar stoletnice rojstva se spominjamo s hvaležnostjo.

A-a.

Popravek. V prejšnji številki naj v »Opombic« stoji: Po učni slovar (II. del, ne I. del) in letnica 1832., a ne 1932.

mo pomena take orientacije v kulturnih odnošajih do zapada, saj šele ona omogoča pionirjem tesnejšega sodelovanja z zapadnimi narodi uspešno delo. V tem oziru je gotovo razveseljiv članek, ki ga je napisal Alfa v 17. številki »Slovenije« II. letnik, in ki tudi opozarja na veliki pomen propagande v zapadnih državah.

Mi Slovenci pa se na drugi strani še mnogo premalo zavedamo položaja, ki je nastal z zmago nacionalnega socializma v Nemčiji. Naj zmaga hitlerjevski nacionalizem tudi v Avstriji ali pa heimverovski nemško-avstrijski konservativizem — v obeh slučajih bo nemški nacionalistični pritisk na naše ozemlje narasel; oba ga štejeta še vedno za nemški »kulturboden«. To dejstvo narekuje naši politični zavesti čim prodornejšo orientacijo v vprašanih malih narodov Srednje Evrope in Balkana. Noben slovenski človek, ki mu je mogoče navezati stike z važnejšimi činitelji sosednjih narodov, ne bi smel niti za hip pozabiti, da korist

našega narodnega obstoja zahteva sporazum med manjšimi narodi Srednje Evrope in Balkana. Kajti malim narodom — in to so po večini narodi Srednje Evrope in Balkana — manjka eno, kar jih loči od velikih: moč in zunanja sila velikih. Zato zahteva že razum od njih, če nočejo postati v svoji zaslepljenosti orodje tujega imperializma, da se sklicujejo v prvi vrsti na pravstveno silo pravice in da ta poziv izvajajo tudi v mednarodnih odnošajih. Mi Slovenci pa se moramo še posebej zavedati, da je uspešen sporazum med balkanskimi narodi in narodi Podonavja eden od eksistenčnih pogojev našega narodnega obstanka, pa tudi Jugoslavije. Nič zato, če bo pri tem odrešilnem delu palo precej stare diplomatske umetnosti med staro šaro! Duh socialne presnove, ki tiplje za preobrazbo celokupne družbe, bo svobodnejše mogel graditi nove odnošaje med narodi le, če ne bodo zapali novim prividom nacionalne sebičnosti.

*

Kopitar pa Vuk Stefanović Karadžić

Po vsej naši državi se sedaj pobirajo prostovoljni darovi za spomenik ustanovitelju srbsko-hrvaškega knjižvenega jezika Vuku St. Karadžiću v njegovem rojstnem kraju Tršću ob rečici Jadru, desnem pritoku Drine (južno od Mačve). Ob tej priliki se nam samo vsiljuje vprašanje: kako je bilo pred Vukom s književnim jezikom pri Srbih in kako je Vuk, ki ni obiskoval nobene gimnazije, še manj kako vseučilišče, postal oče srbske književnosti?

Pred Vukom so Srbi pisali neko cerkvenoslavjansko-rusko-srbsko mešanico. Vladala je v tem oziru največja zmeda. »Bilo je toliko pisav kolikovo piscev in niti isti pisec ni stalno pisal enako.« (Ljub. Stojanović, Život i rad Vuka St. Karadžića, 1924, str. 42.) Leta 1814. pa izda mladi Vuk (rojen l. 1787.) na Dunaju najprej svojo Pesmarico, t. j. zbirko narodnih pesmi, ki jih je sam znal na pamet, nato pa še tistega leta svojo Pismenico serpskoga jezika, t. j. slovnico na podlagi živega narodnega govora, l. 1818. pa prav tam svoj slovit Srpski Rječnik, s katerim je narečje, govoreno med Drino in Moravo, z enim mahom določil kot književni jezik srbski in obenem korenito preuredil pravopis, uvedši namesto nekaterih črk, rabljenih v cerkveni cirilici, nove znake, in sicer za lj, nj, č, d, dž, j. Res da je zadel s svojo pravopisno reformo kakor tudi s svojim »govedarskim jezikom«, kakor so ga nasprotniki imenovali, v začetku na hud odpor, toda vztrajal je, in ko so se mu v petdesetih letih pridružili še Daničić, Branko Radičević ter sploh mladina, je zmagal. Leta 1868., štiri leta po njegovi smrti (u. l. 1864. na Dunaju), je bil njegov pravopis uradno uveden v srbske šole. Leta 1836. je Ljudevit Gaj tudi za Hrvate sprejel Vukovo pravopisno uredbo kakor tudi jezik njegovega Rječnika kot književni jezik hrvaški.

Iz povedanega je takoj vsakomur jasno, da je zgodovina slovenskega in srbsko-hrvaškega knjižvenega jezika zelo različna: naš se je takorekoč rodil kot dete — l. 1550. je Primož Trubar vzel kar svoje domače, t. j. dolensko narečje kot pismeni jezik; to dete je nekako tristo let rastle, sprejemajoč hrano, t. j. oblike tudi od Gorenjcev, Štajercer in Korošcev, dokler ni tako zrastle v sedanjega moža; srbski književni jezik je pa nastopil takoj kot polnorazvit mož, ki se — bistveno — nič več ne razvija.

Vuk je bil šesti otrok svojih staršev, edini, ki jim je ostal živ. Bil je telesno slaboten, nagnjen k tuberkulozi, na eni nogi hrom, je hodil torej s palico, in bil majhne rasti. Bil je pa zelo nadarjen in silno vedoželjen. Čitati in pisati se je naučil od trgovca Jevta Savića, sorodnika svojega, nekaj časa se je učil tudi v bližnjem monastiru (samostanu) Tronoši čitati psalme; jeseni l. 1804. je šel v Sremske Karlovce, kjer se je v »Klirički školi« (nekakem malem semenišču) učil latinske in nemške slovnice; ko pa je jeseni l. 1806. prošil za vstop v ondoto gimnazijo, ga niso sprejeli, ker je bil — prestar; imel je 19 let. V glavnem je bilo njegovo šolanje s tem končano. Pomanjkljivo kajne je bilo — in vendar je 27letni Vuk postal organizator srbske književnosti! Kako je bilo to mogoče?

Tu moramo obrniti pogled v — Ljubljano. Pri baronu Cojzu je v letih 1800—1808 zorel Jernej Kopitar, ki je l. 1808. spisal svojo znamenito slovnico živega govora slovenskega. V novembru leta 1808. je odšel na Dunaj, kjer je po dveh letih postal skriptor dvorne knjižnice ter cenzor slovenskih, novogrških in rumunskih knjig. Tri ideje zlasti je prinesel s seboj iz Cojzove hiše: 1.) slovnico je treba vzeti iz ust naroda, oziroma: piši, kakor govoriš; 2.) bohoričico treba poenostaviti, t. j. za vsak glas izumiti samo eno črko; 3.) po Goethejevem prevodu Asanaginice je bil ves navdušen za srbsko narodno pesem. Poleg vsega tega se je navduševal za vse Slované. Po izdajanju svoje slovnice pa K., ta monstrum scientiarum, sam prav za prav ni ustvaril nič velikega, ker je svoj čas in svoje velikansko znanje zafrečkal — kakor bi rekel Ivan Cankar — za drobnarije, za dopisovanje v najrazličnejše znanstvene časopise ter za

brezkončno korespondenco. (Glej slov. biografski leksikon!) Ali nekaj je imel, kar ga dela nesmrtnega — iniciativnost. Zgled: L. 1808. je pričel naganjati Dobrovškega, naj spiše stsl. slovnico. Ponašal je to drežanje v vsakem pismu in slednjič l. 1822. res dosegel svoj namen. Brez Kopitarjevega prigovarjanja Dobrovsky ne bi bil izdal svoje sloveče stsl. slovnice.

In takó je bil inicijativen tudi za Srbe. Kmalu po dohodu na Dunaj se je seznanil s tremi srbskimi vseučiliškimi dijaki iz Sremskih Karlovcev; takoj je enega naprosil, naj mu napiše kaj srbskih narodnih pesmi; ali uslišan ni bil. Leta 1809. je začel K. snovati srbsko (cirilsko) tiskarno. Dne 1. avgusta 1813. so jele na Dunaju izhajati Srbske Novine pod uredništvom medicincev Davidovića in Frušića — najbrž zamisel Kopitarjeva.

Leta 1813. se je bila ponesrečila srbska vstaja; Karadžić je z večino voditeljev pobegnil v Avstrijo. Tedaj je tudi Vuk pribežal na Dunaj. S svojimi rojaki, ki so bili že odprej na Dunaju, se je razgovarjal o narodni nesreči. Naprošen je spisal majhen popis vstaje ter rokopis izročil cenzur;

Resnica o razmerah v Prekmurju

Pod tem naslovom je izšel pred nedavnim v mariborskem Večerniku »Jutra« anonimen članek, ki je sprožil v Prekmurju vrsto debat in polemik, ki še do danes niso zaključene. Sicer se vidi, da pojmuje pisec vso stvar dovolj naivno, vendar, ker vidim v tem članku in nadaljnjih polemikah nov poskus, zanesti v Prekmurje duha hitlerjevske nacionalistične nestrpnosti, in zlasti, ker se proglašajo za tiste, ki naj bi reševali narodnostno vprašanje v Slovenski Krajini, ljudje, ki so za to najmanj upravičeni, moram izpregovoriti par besed o tem, kako vidimo te razmere mi Prekmurci.

I. Narodnostno vprašanje in revizionizem.

Prekmurci so Slovenci, Jugoslovani, Slovani. To je za nas dejstvo, o katerem ne dopuščamo dvoma: Dejstvo je pa tudi to, da pri nas narodnostno vprašanje še ni rešeno, kajti Prekmurci se v tem pogledu dele v tri skupine: prvič velika množica ljudstva, ki je brez vsake narodne zavesti in je pripravljena na izpremembo državne pripadnosti ter na revizionizem, brž ko se pokaže, da jim nudi kaka — katerakoli!!! — druga država boljše pogoje za obstanek, kakor sedanja. — Drugič: skupina mlajših izobražencev, ki so se izšolali v slovenskih šolah in se štejejo za Slovence kljub katedrskemu nacionalizmu, s katerim so v njih srednješolski profesorji in njihovi sodelavci ubijali vsako pravo navdušenje. — Tretjo skupino tvorijo — izobraženci, zlasti pa polizobraženci, ki so Panonski Slovenci, vendar pa se sami štejejo za Madjare. Ni jih veliko, vendar, ker živijo baš v centru, dajejo Slovenski Krajini videz tiste narodne mešanosti, ki ga opazi vsakdo, ki sodi Slovensko Krajino samo po tem, kar vidi v Murski Soboti. Mimogrede omenjam še v Prekmurju živeče manjšine, zlasti Madjare, ki so pa zelo maloštevilni in žive kompaktno le v obmejnih krajih od Hodoša do Dolnje Lendave. Pri njih seveda ni narodnostnega vprašanja. Dokler se lojalno obnašajo, nimamo vzroka, da jim delamo neprilike zaradi njihovega jezika in njihove narodnosti.

Take so razmere. Idealne niso. To je jasno, torej jih moramo spremeniti. Če pa hočemo to pravilno izvršiti, moramo vedeti prvič za vzroke, zakaj so razmere take in potem nam bo sedanje stanje razumljivo kot nujna posledica teh vzrokov, in jasno nam bo tudi, kakšna sredstva se morajo uporabiti za to, da se to stanje izboljša.

Široke plasti prekmurskega ljudstva so zelo revne in žive v socialnih razmerah, ki so neprijetno slabše, kot pri kmetih v ostali Sloveniji.

Ni tu mesta, da bi statistično dokazoval velikansko prenaseljenost v Slovenski Krajini, da bi poročal o onemogočenem izseljevanju, o sezonskih

tako je rokopis prišel v roke cenzorja Kopitarju. Kopitar je čital, čital... Našel je svojega človeka! Našel je, da Vuk piše čisti narodni jezik. Hitel je na stanovanje k Vuku. Bilo je to decembra 1913. Sklenila sta prijateljstvo za vse življenje.

»Tako je dobra sreča srpske knjige sestavila ova dva znamenita človeka koji su srpskom književnom jeziku i srpskoj književnosti dali nov prava.« (Ljub. Stojanović, ib. 15.)

K. je takoj nagovoril Vuka, naj napiše kaj narodnih pesmi; izšla je Pesmarica. K. je videl v njih najčistejši srbski jezik. Leta 1825. je K. v Wiener Jahrbücher izdal svojo obširno oceno srbskih narodnih pesmi (str. 159—277!) ter jih s tem razglasil Nemcem in vsemu kulturnemu svetu. K. je želel, naj Vuk spiše srbsko slovnico, in res je Vuk to storil že l. 1814, kakor smo gori omenili; od oktobra 1816. do marca 1817. pa sta sestavljala epohalni Srpski Rječnik. Po navodilih Kopitarjevih je Vuk čez dan pisal besede, zvečer pa je K. vedno prihajal od šestih do osmih, rokopis pregledaval ter besede prevajal v nemščino in latinščino. Sestavila sta tudi — po ideji Kopitarjevi — črkopis ter uvedla h, h, њ, њ, j, zavrгла pa stsl. polglasnike. (Če torej čitaš v cirilici tudi latinski j, vedi da je zadaj za njo — Kopitar!)

Vuk je vedno hvaležno priznaval, da je pobudo za vse svoje delo dobil od Kopitarja. »I tako poznavši se K. sa mnomo, nagovori me malo po malo ne samo da pišem narodne pjesme, nego i riječi i Gramatiku... Donosio mi je ne samo Kačićev Razgovor ugodni... nego i Fortisovo Putovanje po Dalmaciji i Herderove Stimmen der Völker... a za riječi donio mi je čitav ris hartije isječene na jednake listiće u osmini... Tako što se tiče prvoga uzroka i početka moga skupljanja našijeh narodnijeh pjesama, riječi i pravila u jeziku, to je jedina zasluga g. Kopitara.« (Vukovi spomini iz l. 1842, gl. Lj. Stojanović, ib. 49.) In slično je dejal Vuk Rusu Sreznjevskemu (l. 1842): »U ostalom glavni uzrok što sam ja spisatelj, ostače uvek Kopitar; u tom pogledu ja sam njemu obavezan ako ne za sve, a za mnogo, vrlo mnogo.«

Rječnik, ki je v njem toliko tudi Kopitarjevega dela, ne omenja nikjer njegovega imena; gotovo K. ni dovolil. Tako brezprimerno, tako nesebično je ta Slovenec ljubil Vuka in vse srbstvo.

delavcih, ki ne najdejo dela in tako naprej. Zadržite naj, da opozorim na te težave, ki povzročajo pri prebivalstvu obupne težave. Zato je jasno, da bodo kot ljudje imeli pravico, da iščejo možnosti, kako in kje bi se lažje prehranili, in če jim pri tem pade pogled na kako državo, o kateri slišijo, da živi v njej kmet bolje in da je socialna zaščita boljša, kakor pri nas, zlasti v Slovenski Krajini (to zasluži še posebej dosti besed) — ali se potem čudite, da išče rešitve tudi v možnosti priključitve k drugi državi kmet, ki mu je narodni čut tuj in mu je ljubezen do zemlje takorekoč edino izročilo? Izročilo! To je baš tisto: slovenstvo prekmurskemu kmetu ni izročilo, ker mu ga nihče doslej ni znal podati, odkar se je v sedemdesetih letih začela poostrena madjarizacija. Pa ima Prekmurje svojo slovensko izročilo: tu so Kuzmič, ki se je priznaval za brata Trubarju, Štajercem in Kranjcem; Ivanoci in drugi, ki jih seveda gospod člankar ne pozna, ker njega to ne zanima. To izročilo slovenstva znova vzbuditi v prekmurskem ljudstvu, to je naloga tistega, ki hoče, da bo narodnostno vprašanje v Slovenski Krajini čimprej rešeno. Da pa Prekmurci za kake kranjske tradicije nimajo smisla, bo vsakemu razumljivo, če pomisli, kako malo grede slovenski mladini do srca pripovedke o kraljeviču Marku in tako dalje.

Izredno važna je tu vloga šol, zlasti gimnazije, in sicer celotne, ki je za Slovensko Krajino neobhodno potrebna, dalje nestrankskega, nekonzfessionalnega dijaškega doma, ki bi omogočal vsaj srednješolski studij tudi revnim dijakom. Dalje knjižnice; pri njih ustanavljanju je srednješolska organizacija »Sloga« v Celju sijajen zgled vsem, ki hočejo s pozitivnim delom čimprej vnesti med Prekmurce slovensko mišljenje. Vsekakor pa je tu prva stvar skrb za korenito izboljšanje socialnih in gospodarskih razmer. Sicer pa so to zadeve, ki zaslužijo same po sebi več člankov. Bistveno kar hočem povedati, je le to:

Ljudstvu je treba predvsem nekaj nuditi, njegovih problemov se lotiti z ljubeznijo, jih zajeti na širši podlagi, ob širokogrudnejšem upoštevanju vseh razmer, ne pa v fašističnih člankih napadati mirne domačine in govoriti o nekih »svojih pravicah«. Najmanj pa so upravičeni, da govorijo o teh pravicah taki, ki so prišli v Prekmurje z lačnim trebuhom in ki potreb našega ljudstva niti ne poznajo, niti zanj nimajo ljubezni.

Kot drugo sem omenil skupino mlajših izobražencev, ki so svoje šole končali v Sloveniji. Ti so in se štejejo za Slovence. Ti so poklicani, da rešujejo v Slovenski Krajini socialno in narodnostno vprašanje. In bodite prepričani, gospod člankar,

da ga bodo prej in bolje rešili, kakor Vi s svojimi anonimnimi izpadi.

In madjaroni? Tudi nje je treba gledati kot predmet razvoja, ki ga niso sami povzročili, temveč pri katerem so sodelovale številne komponente. Sedanjí madjaroni so izrastli iz slojev neizobraženega ljudstva, ki so si ustvarili pod ogrsko vlado boljše eksistenco, se sčasoma navzeli edine kulture, ki jim je bila dostopna — madjarske. Potem je prišel prevrat, ki je zadel njihova madjarofilska čustva kot krivica, vendar so se v položaj vživeli in celo iskali stikov z novimi slovenskimi priseljenci, s »prišleki«. — Tukaj se je pa zgodila usodna napaka s strani slovenskih oblasti: v Slovensko Krajino so prihajali uradniki kot v kolonijo za kaznjence, jo nazivali Sibirijo itd. Domačini so iskali z njimi stikov, to mora vsakdo priznati, na žalost pa »prišleki« niso znali spoštovati tukajšnje gostoljubnosti, tako da so s svojim nemogočim obnašanjem odbili vse domačine, ki so bili kdaj z njimi skupaj. Samo kot en primer naj povem slu-

čaj, ki se je ponovno pripetil: »prišleki« so se pri večerji pri prekmurski družini napili do popolne pijanosti, se obnašali kot v hlevu, nekateri so šli spat k domači služkinji (in to doktorji!). Nima smisla naštevati drugih podrobnosti; zadostuje naj ugotovitev, da takih ljudi seveda prekmurska družba ni več sprejela; tega pod Madjari niso bili vajeni.

Tako je sčasoma prevladalo mnenje, da so »prišleki« v dobri družbi nemogoči, in družabni razkol je bil tu. K temu se je pridružil dejstvo, da so madjarski radio in madjarske revije veliko več nudile kot slovenske, dalje je prišla kriza, moratorij (ki je na Ogrskem že zdavnaj zaključen) in z njim nezadovoljstvo. Povrh vsega pa še taki članki, kot ta v »Večerniku«. Ali se čudite? Dejstvo je: da je danes madjaronstva toliko, kolikor ga je še, je krivo predvsem to, da se tisti, v katerih so domačini videli predstavništvo slovenstva, niso zavedali te svoje odgovornosti do svojega naroda. (Konec prih.)

OPAZOVALEC

Mimogrede

— Umetnost v Hitlerjevi Nemčiji: Precej berlinskih gledališč, med njimi tudi taka, ki so bila v umetniškem življenju do nedavna najbolj znana, bo ostalo to sezono zaprtih. Vsa Reinhardtova gledališča bodo ostala zaprta, med njimi znani »Deutsches Theater« in »Kammerspiele«. Reinhardt sam je moral pobegniti iz Nemčije. Prav tako sta zaprti gledališči »in der Stresemannstrasse« in »Grosses Schauspielhaus«, ker niso našli ne zakupnika ne ravnatelja, da bi ju vodila. Za prvega predsednika poprej socialističnega gledališča »Volksbühne« pa je bil od režima imenovan Kurt Baake, ki je bil do letošnjega marca socialni demokrat in je pred leti kot ožji sodelavec Eberta in Scheidemanna imel mesto državnega tajnika. Marca se je priključil hitlerjancem in napravil dobro karijero: vodil bo nekdanji »Ljudski oder« v narodnosocialističnem — kako bi rekli? — duhu. Ko takole novi režim uničuje posega v umetniško življenje, pa je stari dramatik Gerhart Hauptmann nekje v zatišju ob jezeru napisal novo pravljico, idilično dramo. Njegov režiser Reinhardt pa živi v izgnanstvu. Svetovno znani nemški dramatik nima nobene besede, ki bi jo založil v obrambo nemške odrske umetnosti.

— Nekaj novih dovtipov iz Nemčije: Govor, prav za prav šepet je nanesel na vprašanje brezposelnosti in nekdo je odgovoril: »Kar se tiče brezposelnosti, ni prav nič »dol vzela«. Kar pa se tiče brezposelnih, so v zadnjih šestih mesecih za 6 funtov »dol vzeli.« — V vlaku opazuje hitlerjanec nekega Žida, ki je vneto molil. Hitlerjanec: »Kaj počenjate, a?« »Molim za Hitlerja!« »Kaj, za Hitlerja? Poznamo take tiče. Zdaj molite za Hitlerja, poprej ste molili za Rathenau.« »No, pa še živi?« — Nemško ljudstvo se deli zdaj v dva dela. Nekateri — korakajo, drugi — sedijo. — Sreča nekdo v Berlinu dobrega znanca: »No, veš kakšen nov dovtip?« Znanec suho odgovori: »Eno leto zapora...«

— Dne 21. in 22. oktobra se bodo vršile volitve v ljubljansko Delavsko zbornico. Postavljene so tri liste: marksistična, nacionalna in krščansko-socialna. Ker je Delavska zbornica prepričana, da je delavstvo in nameščenstvo dovolj zrelo, da samo svobodno odloča, je določila tajne volitve z glasovnicami ter s tem onemogočila moralni in socialni pritisk na volivce, kako naj volijo. Tako bo lahko vsak volivec volil tisto listo, ki jo res iskreno smatra za najboljšo. Zato je tudi verjetno, da med volivci ne bo abstinence, in prav tako bo po številkah lahko natančno presoditi, koliko volivcev ima vsaka lista za sabo. Javnost se zaradi tega po pravi zelo zanima za izid teh volitev.

— Nekdo, ki se je podpisal kot »Oče treh študentov«, nam piše, da je nekdo iz same mržnje do imena Custozza iztrgal enemu njegovih sinov tisti list iz Čitanke za 2. gimnazijski razred, na katerem je natisnjena Aškerčeva pesem »Mejnik«. Mi temu dopisniku kar ne moremo verjeti, da bi bil storil to trezen, razsoden človek. (Privatna lastnina je vrhu tega zajamčena z zakonom, še več, z ustavo.)

— Še nekemu v Mariboru naj odgovorimo tu-le: Vaš strah je povsem neupravičen. Če so volitve razpisane, je dovoljena kajpada tudi volilna agitacija in sestavljanje volilnih list, pa naj bo taka ali taka. Vaš znanec in somišljenik je gotovo zagrešil kaj drugega, zato ne presoajte položaja po tem. Preglejte zakon o občinah in uredbo o obč. volitvah, nudi vam dovolj poročstva za neovirano delo, in dovolj členov je v njem, da se lahko nanje sklicujete ob vsaki priliki.

— »Slovenec« poroča: »Izšla je naredba osrednje učne oblasti na predlog prosvetne oblasti v Sloveniji, da se ima na srednjih šolah v dravski banovini odstraniti iz slovenske čitanke za 2. razred uvodno berilo Ivana Cankarja »O domovina«. Berilo se ima odstraniti tako, da se izreže stran »O domovina«.

Občinske volitve

Dne 15. oktobra se vrše, po vsej Sloveniji občinske volitve. Zanimanje med našim ljudstvom je za te volitve zelo veliko, in naši slovenski možje so odločeni, da gredo vsi na volišče in da v zadevah naše občinske politike izrazijo svoje mnenje tako kakor se jim zdi, da je pošteno, dosledno in značajno. Sedaj je potekel rok za vlaganje reklamacij, in treba bo začeti vlagati kandidatne liste. Skoraj povsod sta vsaj dve listi, po večjih delavskih krajih tudi po tri liste. Občine so najnižje celice, v katerih se izraža želja ljudstva, kakšno da hoče imeti samoupravo. Ker pa le iz zdravih razmer v občinah more zrasti pravo razmerje in zanimanje ljudstva tudi za slovensko in ob tej tudi za državno politiko, je zato prav gotovo, da bodo te občinske volitve imele nujne posledice za naš nadaljnji politični razvoj.

Napredek pri „Pohodu“

Vsak napredek mora človeka veseliti, pa če se je tudi izvršil na kraju in pri ljudeh, ki so sicer daleč proč od njega. Zato nas tudi veseli napredek pri »Pohodu«. Njegov vztrajni boj zoper slovensko slovnico in pravopis nam je že dalj časa podžigal upanje, da se nekaj pripravlja. In res, pripravljalo se je, pripravilo se je. Sedaj je že začel prinašati sestavke v hrvaščini. Za zdaj še bolj v skromnem obsegu — ne vemo, kako bi dopovedali »Pohodu«, da tukaj in v tem primeru res skromnost ni na pravem mestu. Zato upamo, da premaga prej ko mogoče to lastnost, ki mu tako ne stoji k obrazu, in da preide polagoma popolnoma k hrvaščini.

Pa še majhen nasvet h koncu!

Ne razumemo!

Na ljublj. srednjih šolah se je sedaj s slovensko čitanko, ki so jo sestavili Bajec, Kolarič, Sovre in Šolar zgodilo sledeče: pod nadzorstvom predmetnih učiteljev so učenci iz čitanke morali iztrgati prvih šestnajst strani. Učitelji so morali te iztrgane strani osebno izročiti ravnateljem. Na iztrganih straneh se nahajajo te-le pesmi in spisi: Cankar: Nebesa pod Triglavom (str. 3. — uvod); Oton Župančič: Kralj Matjaž (str. 5); Janez Trdina: Cvětnik (str. 6—9); Slovenska narodna pesem — Valjavec: O nebeški gloriiji (str. 8—9); Elin-Pelin: Djado Matejko noče v nebesa (str. 9—11); Janez Trdina: Netek (str. 11—13); Anton Aškerc: Mejnik (str. 14—15) in Janko Kersnik: Kako je stari Molek tatu iskal (str. 16). Znano je že, kje in zakaj so se začeli napadi na slovensko čitanko in kdo je to storil. Najbolj napadan je bil takrat le Cankarjev uvod. Da so pa morali na grmado še Župančič, Aškerc, Trdina in Kersnik, pa res ne razumemo! Pa morebiti nam to pojasni tisti gospod.

Slovenska zemlja

V »Koroškem Slovincu« beremo:

Slučajno nam je prišlo v roke »Veliko Berilo za slovensko-nemške šole«, ki je izšlo v založbi šolskih bukev na Dunaju l. 1858. Nj verjetno, da bi se že v tedanjem času v učnih knjigah tako

»Slovenija« nima namena ustanavljati politično skupino in delati propagando za kak politično-strankarski program — niti odkrito niti prikrito. Njen namen je: z vidika naših dognanih narodnih interesov in prave demokracije ter duhovne strpljivosti motriti naše javno življenje in se boriti proti zlorabi in izdajstvu idealov in načel, ki jih proglašamo kot vodilna in bi nam tudi morali biti vodilna. Kdor je mnenja, da nam je tak vsestransko neodvisen, strankarsko nevtralen list potreben, in kdor želi, da se list zunanje in vsebinsko dvigne, ga vljudno vabimo, da nas gmotno podpre s tem, da postane naš redni naročnik-plačnik.

potvarjala dejstva kakor sedaj. In še to, da je »Veliko Berilo« dvojezično. Dobesedno in z istim pravopisom prinašamo sestavek na strani 17.:

»Štajerska vojvodija se razdeli v tri kroge. Poglavitno mesto je Gradec, ki ima 50.000 prebivalcev. Maribor in Bruk sta sedeža krogov. V mariborškem krogu po slovenski govorijo, v unih dveh pa nemški. Vojvodija Kranjska, ktere poglavito mesto je Ljubljana, v katerem 20.000 ljudi prebiva. Po Kranjskem sploh slovenski govore. Koroška vojvodija ima poglavito mesto Celovec, kder 16.600 ljudi prebiva. Beseda je po krajinski strani slovenska, po tirolski in gorni štajarski pa nemška. Primorsko-Goriška kronovina ima glavno mesto Terst; po tem je Gorica, sedež nadškofa, blizo Soče. Beseda je povečem slovenska, pa se tudi veliko laški govori, posebno po mestih. Blizo Gorice za terzaškim morjem je stalo staro, ime nitno mesto Oglej, ktero je grozoviti Atila, kralj Hunov, šiba Božja imenovan, razsul. Tirolska kronovina za Koroškoj leži, in je silo gorata dežela. V severnem Tirolu, kder je beseda po večem laška. V tem kraju je imenitno mesto Trident, v kojem se je vseobčen cerkven zbor od 1545—1563 leta obhajal, ki se sveti tridentinski zbor imenuje.«

In če so se razmere v teh pokrajinah v desetletjih izpremenile v prid nemštvu, so se mogle samo s priseljevanjem Nemcev in sistematično germanizacijo.

Širite, naročajte
in priporočajte
tednik
„SLOVENIJA“

Vprašanja in odgovori

Slovenka v Belgradu. Vašega dopisa o Upravi ljubljanskega marionetnega gledališča in njenem odpovedanem nastopu v Belgradu nismo mogli objaviti. Hvala za pozornost in napišite nam še kaj. Kandidat, K.: Bodite brez skrbi. Kar mirno lahko kandidirate na vaši listi. Nihče vam ne more ničesar, ne da bi kršil zakon. In kakor vsi, morajo tudi vaši nasprotniki spoštovati zakon. Javite nam, kako se bo stvar razvijala. R. M. v S. Pišete, da nekateri ljudje govorijo sledeče: »Zakon gori, zakon dolí, mi bomo naredili, da ljudje, ki so na oni listi, ne bodo smeli izvrševati svojih poslov!« — Na to odgovarjamo, da čl. 129 zak. o obč. vol. jasno določa, v katerem primeru sme ban razrešiti predsednika občine, člane uprave, poedine odbornike in ves odbor.

P. F. v K. Pišete, da celo državni uradniki izrabljajo svoj položaj in v nedovoljeni obliki izvajajo pritisk na volilstvo. — Za take primere predvideva zakon posledice. Naznanite jih višji državni oblasti. N. J. v P. Pravič, da se izvaja pritisk na kandidate in da jih skušajo z grožnjami odvrniti od kandidature na neljubi listi. — Tudi za te primere so predvidene težke kazenske posledice, ki so bile v veljavi že takrat, ko so se vršile volitve v sedanjo narodno skupščino. Uporabljajte jih tako, kakor so se uporabljale takrat in brez odloga naznanite oblastvu. K. I. v R. Pišete, da je okrajni glavar obenem z obema tamošnjima sodnikoma odšel, da vpliva na volilce. — Izjavljamo, da kaj takega ne moremo verjeti. T. V. v B. Pišete, da ste kandidat in da vas nadlegujejo, da svoj podpis prekličete in prestopite na drugo listo. — Tudi za te primere so predvidene posebne zakonske zaščite. Takoj se jih poslužite. Kot kandidata vas ščitijo določila volivne uredbe, ki ne zaostajajo daleč za zaščito, ki so ščitile parlamentarne kandidate v volitvah 8. novembra. Poslužite se jih, kakor so se jih oni takrat posluževali. F. I. v D. Pišete, da nasprotniki že začenjajo z obljubami, denarjem in grožnjami vplivati na volivce. — Z grožnjami je tako kot z vsakim strahom. Pomeni toliko, kolikor se kdo pusti ostrašiti. Trezen človek pa se praznih groženj ne bo ustrašil. Obljube pa se zmeraj dado mirno poslušati. Kako so pa naši ljudje delali z volivnim denarjem, pa kroži med našim ljudstvom mnogo prebrisanih zgodbic.

MALI ZAPISKI

D. S. Merežkovskij:

Prepovedan časopis.

Minister za notranje stvari je prepovedal uvažati in širiti v naši državi časopis »Sport im Bild«, ki izhaja v Berlinu.

Slovenec — častni člen ameriškega odvetniškega društva.

Društvo ameriških odvetnikov je izvolilo za svojega častnega člana dr. Leonida Pitamica. Dr. Pitamic je bil prej vseučiliški profesor v Ljubljani in je zdaj naš poslanik v Washingtonu.

Spremenjena obsodba.

Pred petimi meseci in pol je bil na ljubljanskem sodišču obsojen absolvirani pravnik Dušan Kermavner na šest mesecev strogega zapora po zakonu o zaščiti države zaradi komunistične propagande. Državni pravdnik se je pritožil. Pred nekaj dnevi je apelacijsko sodišče v Ljubljani pod predsedstvom dr. Alojzija Gradnika zvišalo Kermavnerju kazen na 3 leta robije.

Angleži za demokracijo.

Pri obisku angleških poslancev v Budimpešti je rekel člen angleške Spodnje zbornice Mr. Mander:

»Demokracijske ustave utegnejo imeti pomanjkljivosti, vendar boljšega sestava ne poznamo. Ne verjamem, da bi kjerkoli na svetu mogle postati diktature trajne. Vlade, ki se naslanjajo na ljudska zastopstva, so osnovane na volji ljudstva in morajo tudi vztrajati na njej.«

800 lir kazni radi slovenskega imena.

Senožeče, v septembru 1933. (Agis.) Znano je na kakšen način prisilno spreminja fašizem naša lepa slovenska in hrvaška imena. Ljudstvo se brani in noče sprejeti imen, ki jih vsiljujejo fašistični oblastniki. Primerov kako se ljudje branijo vsiljenih jim imen, bi lahko našli nešteto. Večkrat vzamejo raje naše visoke denarne kazni in zapore, kot bi se začeli podpisovati z vsiljenim jim imeni. Toda nazadnje se morajo na zunaj le vdati. Saj jim sicer grozijo z gospodarskim uničenjem. Tako je bil pred kratkim kaznovan Andrej (priimek neznan) po domače Tomažev na 800 lir denarne kazni, ker se je kljub dekretu podpisoval s svojim nevsiljenim imenom, ki so ga nosili njegovi očetje že davno prej, kot so strahovali tod fašisti. Saj tudi če bodo začasno prisilili naše ljudi, da bodo skrili svoja imena vsled sile, se bodo ona kot svetinje izročala iz roda v rod.

»Istra.«

Brezprimerno izkoriščanje.

Pred dnevi je bilo ustavljeno obratovanje rudnika v Sandžaku v raškem srezu v Srbiji. Obenem s to ustavitvijo je prišlo v javnost poročilo o strašnem izkoriščanju tamošnjih rudarjev, ki so ob svojem težkem delu naravnost stradali ter same sebe uničevali gospodarsko in fizično. Trpini že nad dve leti niso prejemale mezd — zaslužka, medtem ko je »gazda« lepo sedel v Belgradu.

»Kmetški list.«

»Slovenija« se zavzema za pravo, čisto demokracijo v javnem življenju, za to, da se v praksi uveljavijo načela, ki se v teoriji proglašajo kot vodilna. Odločno borbo hoče voditi proti vsakemu slepomu šenju v načelnih vprašanjih in proti dvoživkarstvu v narodnem življenju.

Kdor z nami soglaša v tem stremjenju, naj listu pridobiva novih naročnikov in prijateljev.

Napoleon

(56. nadaljevanje.)

Krotilec, urejevalec prevratnega kaosa čuti tudi v sebi samem bučeči kaos, morebiti večjega, kakor revolucija, in največje njegovo junaštvo je v tem, da ni samo ukrotil onega zunanega, ampak tudi ta notranji kaos, — »grozo Gorgone«. Sicer bi se pa sam ne bil rešil pred njim. Mati zemlja ga je rešila, a morebiti tudi Nebeška mati.

Kaj pomeni torej »njegovo sovraštvo do civilizacije«? Kam si prizadeva iz nje? V »naravno stanje«, — tako se mu je zdelo v mladosti, ko ga je privlačil Rousseau. Toda bil je preveč umen in trezen za take privlačnosti: Jean-Jaquesova abota je kmalu šla proč od njega. »Rousseau se mi je zlasti priskutil, ko sem videl Vzhod: divji človek je pes.«⁴⁰

Če pa že ne v »divjost«, kam potem? V drugo civilizacijo, ali bolj natančno, v drug svetovno-zgodovinski, a morebiti tudi kozmični vek — eon; iz našega »mesečnega«, — v »sončni«. Kakšen pa je ta »sončni vek«?

V prsih mojih, ah, živita duši dve!

Morebiti še vedno ne razumemo, kakor bi bilo treba, tragični pomen teh dveh duš za nas.

Dve duši — dvoje spoznanj. Čuječe, dnevno, površno in nočno, speče, globoko. Prvo se giblje po zakonih istosti, v sklepih, v indukcijah, in vedeno do skrajnosti daje celi kulturni stavbi tisti mrtvi, »mehanični« obraz, ki ga tako dobro poznamo; drugo se giblje po zakonih neke neznanе nam logike, v predvidenjih, bistrovidnostih, intuicijah, in daje kulturi živ obraz, organičen, ali kakor bi rekli stari, »magičen«.

»Magija«, »teurgija«, te besedi sta zgubili že davno za nas svoj resnični zmisel. Da spomnimo nanj, bi mogli pokazati samo na tako slabo in nerodno podobnost, kakor je »živalski nagon«. Mravlje na bregu reke vedo, kje je treba zgraditi mravljišče, da ga ne zalije voda pri poplavi; lastovke vedo, kam morajo leteti, da pridejo do lanskega gnezda, ki je daleč dva tisoč vrst. In to znanje, nič manj pristno, kakor tisto, ki si ga pridobivamo z indukcijami in sklepi, se nam zdi »čudežno«, »magično«. Lahko bi pokazali tudi na manj nerodno, toda še slabšo podobnost genialnih predvidenj in intuicij v znanstvenem in umetniškem ustvarjanju, ki se tudi ne gibljejo po lestvici sklepov in indukcij, marveč v nenadnih, kakor »čudežnih« vzletih, tako da je v tej »čudežnosti« genija tudi obsežna njegova posebnost, neizmerljivost z našo vsakdanjo »mehaniko«. Toda vse to so zgolj slabi namigi na neko velikansko, izginulo za nas resničnost; mali drobci neke nam neznane velikanske celote.

Če opazujemo s tega motrišča vrsto velikih kultur, poniciujočih v globočino starodavnosti, opazamo, da pojemlje v njih v razmerju ponicevanja mehaničnost dnevnega spoznanja, in da raste organičnost nočnega spoznanja, — ta za nas temna njegova oblast, ki jo imenujejo stari »magijo«, »teurgijo«. Če pa dovedemo to vrsto do konca, naletimo na našega skrajnega antipoda, nasprotno-podobnega dvojčnika — nasprotnega v potih, podobnega v smotru — v titanski oblasti nad naravo, — tisto popolnoma organično, »magično« kulturo, ki jo imenuje Platonov mit »Atlantido«.

»Bil je nekoč otok nasproti Herkulovih stolpov; dežela po obsegu velika, kakor Libija in Mala Azija skupaj. Ta otok je bil Atlantida«, pripoveduje Atencu Solonu saiski žrec eno izmed najstarejših egiptovskih pripovedk v Platonovem »Timeju«. »Dogodili so se veliki potresi, potopi, in v enem dnevu, v eni noči je otok Atlantida zginil v morskimi vrtincih.«

Bajko o koncu Atlantide so utegnili pripovedovati Bonapartu njegovi učeni sopotniki, člani Instituta, ko se je leta 1799 na fregati Muironu vračal iz Egipta v Francijo, in ko se je nekoč po branju svetega pisma pogovarjal z njimi o verjetni razrušitvi sveta po novem vesoljnem potopu ali požaru.⁴¹ Ali še prej v Egiptu so utegnili domisliti ga »Atlantov«, ki so razširili svojo oblast do egiptovskih mej.⁴²

Kaj je občutil Napoleon, poslušaje te pripovedke? Ni li zavelo sorodno nad njegovo dušo?

Prvo svetovno gospostvo so osnovali Atlanti, on pa je hotel osnovati zadržje.

Atlanti so sinovi Oceana, in on tudi:

Obraz tvoj bil je v njem označen;
tvoj duh ga je ustvaril živ:
ko ti mogočen je in mračen,
ko ti globok, neukrotljiv.⁴³

Atlanti so otočani, in on tudi: rodil se je na otoku Korziki; umrl je na otoku Sv. Helene; prvič je padel na otok Elbo; in celo življenje se je boril z otokom Anglijo — s sodobno malo Atlantido za bodočo veliko, — vso zemeljsko celino, obdano od morij.

Ali morebiti je notranja podobnost še globlja od teh vnanjih.

Mati - Zemlja, Sonce - Oče, Človek - Sin, — takšna je vera Atlantov, sodeč po njenih odlomkih, ki so nam jih ohranili babilonski in sumero-akadski praprarstari naše zgodovine.

Klinopisemske so table predpotopnih modrecev.

»Če bi moral izbrati vero, bi obožil sonce... To je resnični bog zemlje.« Mati - Zemlja, Sonce - Oče, Človek - Sin,

⁴⁰ Roederer, 165.⁴¹ Ségur, I. 465.⁴² Platon, Kritias.⁴³ Puškin, Morju.

— morebiti je to tudi tista »vera, ena od začetka sveta«, ki jo je iskal.

Atlanti so organični, in on tudi. V zakonodavstvu je nadomestil pojmovne obrazce »ideologov« z živim, zgodovinskim izkustvom; v vojnoslovju vse mehanične nauke z dvojnimi organičnim znanjem — z doumetjem žive duše vojščakov in žive narave krajine, kjer se vrši bitka.

Tako je v velikem, tako je tudi v malem. Prav tako ne verjame zdravnikom, mehanikom telesa, kakor »ideologom«, mehanikom duha; ne misli s sklepi, ne zdravi se z zdravili; misli jasnovidno, z »intuicijami«, zdravi se z »magijo«, samonavdihom.

Stopnjo mehaničnosti, dano v evropski civilizaciji, sprejema kot neogibno; toda večje stopnje ne mara. Ko je leta 1803 pripravil pristajno vojsko za v Anglijo, mu je predložil Američan Fulton svoj izum — parnik; ni ga sprejel in seveda ni imel prav: parnik bi mu bil mogel dati zmago nad angleškimi jadrnicami, ključ do svetovnega gospostva.⁴⁴ Toda že samo to kaže, da ni naklonjen mehaniki.

Sodeč po ciklopskem stavbarstvu Atlantov, o katerem pripoveduje Platon, ni bila njihova mehanika manj, a morebiti je bila bolj popolna od naše; sodeč po naši veri — krščanstvu, ni naša intuicija manj, a morebiti je celo bolj globoka, kakor intuicija Atlantov.

V čem se ločimo od njih? V volji, v spoznanju: mi samo delamo, da bi podredili svojo intuicijo mehaniki, pokrili nočno spoznanje z dnevnim; Atlantí narobe: svoje dnevno spoznanje pokrivajo z nočnim, mehaniko podrejuje intuiciji.

Napoleon je tudi v tem zmislu Atlant, naš antipod; za nas je mehanika krilo, a zanj breme, ki ga dviga na krilih intuicije.

Duša Atlantide je magija, in Napoleonova duša tudi. »Kakor je bila velika moja tvorna oblast, duhovna je bila še večja: do »magije« je segala.« — »Potrebno mi je bilo, da bi imela moja usoda, moji uspehi nekaj »n a d n a r a v n e g a« v sebi.« Po Waterloou je »začelo pojemati čudežno v moji usodi.«⁴⁵

Imel je »neko vrsto magnetičnega predvidenja (prévision magnétique) svojih bodočih usod«, se spominja Bourrienne.⁴⁶ »Imel sem notranje čuvstvo tega, kar me čaka,« se spominja sam.⁴⁷ Lahko rečemo, da je ves napoleonovski genij v tem »notranjem čuvstvu«, v »magnetičnem«, »magičnem« predvidenju: to mu tudi daje takšno brezmejno, res kakor »čarovno« oblast nad ljudmi in dogodki.

»Sire, vous faites toujours des miracles! Veličanstvo, vedno delate čudeže!« mu pravi prostodušno in globoko pomočnik mâconskega župana, priča elbskega čudeža — zmagoslavne cesarjevega pohoda v Pariz 1815. leta.⁴⁸

»No, pa so ga vendar pognali v zrak!« se je nekdo razveselil, ko je zvedel za razlet peklenkega stroja pod vozom prvega konzula v Nicaise-ski ulici 1801. leta. — »Kaj njega da bi bili pognali v zrak?« je vzkliknil star avstrijski vojščak, priča »čudežev« italijanske vojne. »Ne, gospoda, vi ga ne poznate... Stavim, da je zdaj bolj zdrav od nas vseh... Že dolgo poznam vse njegove prekanle!«⁴⁹ To se pravi, — »čarovne prekanle«, »magijo«.

Moč »magije« je moč »navdiha«. Če je hotel zavesti kogarkoli, je bil nepremagljiv čar v njegovih besedah, neke vrste magnetična moč, se spominja Ségur.⁵⁰

»Modrega čarovnika« ga imenuje ruski pesnik Tjutčev, a egiptovski mameluki so ga imenovali »čarodeja«.⁵¹

»Ta vražji človek ima tako oblast nad menoj, da tega sam ne razumem,« priznava general Vandamme svojemu prijatelju. »Ne bojim se ne Boga ne hudiča, ali kadar se približujem njemu, bi se utegnil tresti kot otrok: prisilil bi me lahko, iti skozi šivančno uho, da bi se vrgel v ogenj!«

»Povsod, kjer sem bil, sem zapovedoval. Za to sem tudi rojen,« pravi sam.⁵² In ljudje vedo to:

Da vidimo, se zdelo je,
nad njimi ga boga lebditi,
in gibal vse in čuval vse,
pogled njegov je čudoviti.⁵³

Pogled »čarodeja«, ki »prebada glavo, ses regards qui traversent la tête«⁵⁴ strašna sila navdiha — »magija« — je v teh očeh.

Da, »čarodej«, »veliki mag«, ki oblikuje svoje življenje in življenje ljudi, svetovno zgodovino, kot neprestano čudo.

To vse pomeni tudi: Napoleonova duša je duša Atlantide, je magija.

Nam grozi zloraba »mehanike« s poginom; Atlante je pogubila zloraba »magije«. Naša pot je druga, toda namen je isti, kakor pri njih: titanska oblast nad naravo in najvišja njena točka človek, ki je postal Bog. Atlantí so »božji sinovi« po Platonovi pripovedki. »Ko pa se je božja narava ljudi polagoma izčrepavala, ker se je mešala s človeško, in ko je nazadnje človeška narava popolnoma zavlada nad božjo, so se spridili ljudje... Modri so videli, da so postali ljudje hudobni, a nemodrim se je zdelo, da so dosegli vrhunec kreposti in sreče, medtem ko jih je prevzela brezumna lakota po bogastvu in oblasti... Takrat je sklenil Zevs, da kaznuje sprijeni človeški rod.«⁵⁵ In Atlantida je poginila v morskem vrtincu.

⁴⁴ Pasquier, I. 165.⁴⁵ Mémor., IV. 160.⁴⁶ Bourrienne, IV. 389.⁴⁷ Mémor., IV. 160.⁴⁸ Houssaye, 1815, I. 302.⁴⁹ Mémor., IV. 140.⁵⁰ Ségur, IV. 76.⁵¹ Lacroix, 250.⁵² Taine, 25.⁵³ Tjutčev, Na potu v Kovno.⁵⁴ Taine, 101.⁵⁵ Platon, Kritias.